

УДК 379.85; DOI [10.30970/gpc.2025.1.4876](https://doi.org/10.30970/gpc.2025.1.4876)

Сучасні тенденції розвитку геотуризму у країнах Карпатського регіону

Володимир Монастирський* (orcid.org/0000-0003-3942-8496),**Іван Ровенчак** (orcid.org/0000-0002-1286-4581),**Василь Стецький** (orcid.org/0000-0003-0827-0681),**Наталя Ганич** (orcid.org/0009-0002-4628-6174)*Львівський національний університет імені Івана Франка*

*volodymyr.monastyrskyu@lnu.edu.ua

Анотація. Досліджено сучасні тенденції розвитку геотуризму в країнах Карпатського регіону, який охоплює території семи центрально- та східноєвропейських держав: України, Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини, Чехії та Сербії. Карпати є унікальним транскордонним гірським масивом з багатою геологічною, природною та культурною спадщиною, що створює значний потенціал для розвитку геотуризму як форми сталого туризму. Проаналізовано ключові геологічні об'єкти і ландшафти, що мають туристичну цінність для геотуристичних практик. Значну увагу приділено значенню державної підтримки, нормативно-правового забезпечення та міжнародного досвіду, що сприяють ефективному розвитку геотуризму в гірських регіонах.

На прикладі окремих країн регіону розглянуто успішні практики функціонування геотуризму. Україна, Польща та Словаччина демонструють помітні успіхи у створенні геотуристичних інфраструктур, підготовці фахівців та активізації наукових досліджень. У Румунії та в Україні наголошено на потребі у системній інвентаризації геологічних ресурсів, формуванні сучасної інфраструктури, популяризації геотуризму серед міжнародної туристичної спільноти, а також створенні мережі геопарків і регіональних геостежок.

Дослідження засвідчує, що геотуризм у Карпатському регіоні є значущим елементом сталого розвитку, що забезпечує збереження унікальної геологічної спадщини, збагачення екологічної культури населення та розширення туристичних можливостей регіону. Акцентовано на необхідності координації міжнародного співробітництва, вдосконалення правового регулювання і впровадження інноваційних підходів у плануванні туристичних маршрутів та управлінні геотуристичними об'єктами.

Визначено напрями подальшого розвитку, серед яких – формування спільних транскордонних геотуристичних маршрутів. Також наголошено на ролі науки й освіти у підготовці кадрів, які здатні впроваджувати проекти з геотуризму на регіональному і міжнародному рівнях. У дослідженні доведено, що інтеграція зусиль різних країн і наукових колективів, підтримка держави створюють передумови для збереження природної та культурної спадщини Карпат, що підвищить привабливість регіону для різних категорій туристів і сприятиме його конкурентоспроможності на європейському туристичному ринку.

Ключові слова: геотуризм, екотуризм; Карпатський регіон; Татри, Карпати; геопарки; Україна, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина.

Modern Trends in the Development of Geotourism in the Countries of the Carpathian Region

Volodymyr Monastyrskyy* (orcid.org/0000-0003-3942-8496),

Ivan Rovenchak (orcid.org/0000-0002-1286-4581),

Vasyl Stetskyi (orcid.org/0000-0003-0827-0681),

Nataliya Hanych (orcid.org/0009-0002-4628-6174)

Ivan Franko National University of Lviv

*volodymyr.monastyrskyy@lnu.edu.ua

Abstract. The article examines current trends in the development of geotourism in the countries of the Carpathian region, which encompasses the territories of seven Central and Eastern European states: Ukraine, Poland, Romania, Slovakia, Hungary, the Czech Republic, and Serbia. The Carpathians are a unique transboundary mountainous massif with a rich geological, natural, and cultural heritage, creating significant potential for the development of geotourism as a form of sustainable tourism. An analysis of key geological sites and landscapes with tourist value for geotourism practices is carried out. Special attention is given to the importance of state support, legal and regulatory frameworks, and international experience that promote the effective development of geotourism in mountainous regions.

Using examples from individual countries in the region, successful geotourism practices are discussed. Ukraine, Poland, and Slovakia demonstrate notable achievements in the creation of geotourism infrastructure, professional training, and the activation of scientific research. In Romania and Ukraine, the need for systematic inventory of geological resources, the development of modern infrastructure, popularization of geotourism among the international tourist community, as well as the establishment of geopark networks and regional geo-trails is emphasized.

The study confirms that geotourism in the Carpathian region is a significant element of sustainable development, ensuring the preservation of unique geological heritage, enriching the ecological culture of the population, and expanding the region's tourism opportunities. Emphasis is placed on the necessity of coordinating international cooperation, improving legal regulation, and implementing innovative approaches in planning tourist routes and managing geotourism sites.

Directions for further development are identified, including the formation of joint transboundary geotourism routes. The role of science and education in training specialists capable of implementing geotourism projects at regional and international levels is also highlighted. The article confirms that the integration of efforts by various countries and scientific teams, alongside state support, creates the prerequisites for preserving the natural and cultural heritage of the Carpathians, which will enhance the region's attractiveness for various categories of tourists and contribute to its competitiveness in the European tourism market.

Key words: geotourism, ecotourism; Carpathian region; Tatra Mountains, Carpathians; geoparks; Ukraine, Poland, Romania, Slovakia, Hungary.

Вступ. Карпатський регіон, що охоплює території України, Румунії, Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії та Сербії, є унікальним транскордонним утворенням з багатим геологічним, природним та культурним надбанням. Регіон характеризується різноманітними гірськими ландшафтами, унікальними геологічними формаціями, мінеральними ресурсами, а також багатою історією та культурною спадщиною, тісно пов'язаною з природним середовищем. Однак країни Карпатського регіону зіштовхнулися зі схожими проблемами, такими як нерівномірний економічний розвиток, депопуляція сільських територій, деградація навколишнього середовища та втрата традиційних промислів. У цьому контексті геотуризм як форма сталого туризму набуває особливої актуальності,

оскільки здатний забезпечити економічні вигоди для місцевих громад, сприяти збереженню геологічної спадщини та підвищувати обізнаність про геологічну історію регіону. Виникнення поняття геотуризму тісно пов'язано з розвитком геологічних наук, оскільки саме дефіцит знань про навколишнє середовище, зокрема про земну кору, гірські породи та ендегенні процеси, локалізацію певних видів мінерально-сировинних ресурсів, став першопричиною інтенсивного розвитку геології, порівняно з іншими науками про Землю (Бортник та ін., 2018).

Актуальність розвитку геотуризму в країнах Карпатського регіону зумовлена кількома ключовими чинниками. По-перше, зростає світовий інтерес до унікальних геологічних об'єктів та ландшафтів, які можуть стати основою для розвитку геотуристичних маршрутів та продуктів. Карпати, з їх різноманітними геологічними формаціями, вулканічними ландшафтами, печерами та мінеральними джерелами, мають значний потенціал для залучення геотуристів з усього світу. По-друге, геотуризм може сприяти диверсифікації туристичної пропозиції Карпатського регіону, яка традиційно зосереджена на гірськолижному та рекреаційному туризмі. Розвиток геотуризму сприятиме залученню нових категорій туристів, зацікавлених у геології, геоморфології, гірничій справі та інших аспектах наук про Землю. По-третє, геотуризм має значний потенціал для підтримки місцевої економіки та розвитку сільських територій Карпатського регіону. Залучення місцевого населення до розробки та надання геотуристичних послуг, таких як екскурсії, майстер-класи, продаж сувенірів та місцевих продуктів, сприятиме створенню нових робочих місць та збільшенню доходів місцевих громад.

Крім того, геотуризм може сприяти збереженню та популяризації геологічної спадщини Карпат, яка часто залишається недооціненою та вразливою до руйнування. Розвиток геотуристичної інфраструктури, створення геологічних музеїв та інформаційних центрів, а також проведення освітніх заходів для місцевого населення і туристів сприятиме підвищенню обізнаності про геологічну історію та цінність регіону.

Активізація досліджень про геотуристичний потенціал територій набула широкої популярності на початку XXI століття у країнах Карпатського регіону. Зокрема, Тадеуш Сломка, Аліція Кіціньська-Свідерська, Марек Доктор, Анджей Йонец співробітники Польського геологічного інституту, які працюють у регіональних підрозділах Інституту по всій Польщі, виконують численні завдання у широкому розумінні сфери охорони георізноманіття та працюють для розвитку геотуризму (Katalog obiektów geoturystycznych, 2012). З боку Словаччини питаннями геотуризму у Карпатах займаються Маріан Лукач, Любомир Штрба: вони досліджуючи геопарки та геотуризм у державній політиці розвитку туризму Словаччини (Маріан Лукач та ін., 2021). В Україні великий вклад у теоретичні і практичні аспекти геотуризму зроблено науковцями університетів Західної України (Зінько та ін., 2020), (Кравчук та ін., 2013), (Мончак та ін., 2010), (Мончак та ін., 2021), (Безвинний та ін., 2006), (Бубняк та ін., 2013), (Зінько, 2022), (Гілецький, 2014) та ін.

Завданням нашого дослідження є аналіз сучасного стану геотуризму в окремо взятій країні і визначення подальших тенденцій розвитку Карпатського регіону загалом. Метою дослідження є обґрунтування тенденцій і напрямів розвитку

геотуризму в країнах Карпатського регіону як важливого чинника сталого розвитку територій та збереження геологічної спадщини.

Методика досліджень. У статті досліджено сучасний стан та перспективи розвитку геотуризму в країнах Карпатського регіону. Проаналізовано важливі геологічні об'єкти та ландшафти, які мають потенціал для розвитку геотуризму, а також оцінено соціально-економічні та екологічні наслідки впровадження геотуристичних практик. Значну увагу приділено аналізу міжнародного досвіду розвитку геотуризму в гірських регіонах та можливостям його адаптації до умов Карпат.

Ефективне дослідження геотуризму в Карпатському регіоні вимагає комплексного підходу, що поєднує якісні та кількісні методи для отримання всебічної оцінки його поточного стану, потенціалу та впливу. Об'єктом нашого дослідження є геотуризм як вид сталого туризму, що базується на використанні геологічної спадщини Карпатського регіону. Предметом дослідження слугують організаційно-економічні, соціально-культурні та екологічні аспекти розвитку геотуризму в Карпатському регіоні, у тім числі:

- географічний аналіз: ідентифікація та картографування ключових геологічних об'єктів та ландшафтів, придатних для геотуризму;
- соціально-культурний аналіз: дослідження впливу геотуризму на місцеві громади, у тім числі збереження культурної спадщини, розвиток місцевих традицій та підвищення рівня обізнаності про геологічну спадщину;
- екологічний аналіз: оцінка впливу геотуризму на навколишнє середовище, у тім числі аналіз використання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та збереження біорізноманіття.

Вибір описаних вище методів дослідження зумовлений їхньою відповідністю меті та завданням дослідження, а також специфікою об'єкта дослідження. Комплексний підхід, що поєднує якісні та кількісні методи, дає змогу отримати всебічну та об'єктивну оцінку геотуризму в Карпатському регіоні. Застосування описаної методології забезпечить надійну основу для оцінки сучасного стану та перспектив розвитку геотуризму в Карпатському регіоні, а також для розробки ефективних стратегій та заходів щодо його підтримки та популяризації.

Результати дослідження та їх обговорення. Досліджуючи сучасний стан геотуризму в країнах Карпатського регіону, беремо до уваги вісім країн: Україну, Польщу, Румунію, Словаччину, Угорщину, Австрію, Чехію і Сербію. Як зазначено в Українській енциклопедії (рис. 1.), Карпатські гори – гірський масив у Центральній і Східній Європі. Довжина близько 1 500 км, ширина до 500 км. Загальна площа близько 190 тис. км². Карпати – друга у Європі за протяжністю (після Скандинавських гір – 1 700 км) та площею (після Альп – близько 195 тис. км²) гірська система. Карпати сформовані низкою гірських хребтів, розташованих на території: Чехії (3 % площі гір), Австрії (1 %), Словаччини (17 %), Польщі, України (по 10 %), Угорщини (4 %), Румунії (53 %) та Сербії (2 %) (Кагало, 2012). Зазначимо, що станом на сьогодні (в економічному плані) Україна тісно співпрацює з окремими країнами у Карпатському регіоні, оскільки вона входить до Міждержавного міжрегіонального співробітництва Західних регіонів України в рамках Єврорегіону “Карпати”. Стратегічним пріоритетним напрямом є

євроінтеграція України. Значна діяльність спрямована на “Сталий розвиток гірських регіонів та досвід Карпатських гір”.

Рис.1. Країни Карпатського регіону (Google Планета Земля, 2024)

Fig. 1. Countries of the Carpathian region (Google Earth, 2024)

Існує ще чимало проєктів, пов'язаних з розвитком геотуризму: “Створення транскордонної мережі розвитку та просування туризму між Івано-Франківською областю України та повітом Марамуреш Румунії” (2007–2009 (Марамуреш..., 2007); проєкт “Без кордонів: мережа природних маршрутів в Східних Карпатах” (2012–2014) (Мережа..., 2012); проєкт “Гео-Карпати – Створення польсько-українського туристичного шляху” (2012–2014) (Гео-Карпати..., 2012). Існування та розвиток такого співробітництва надає Україні й іншим країнам унікальну можливість розвивати на міждержавному рівні геотуризм.

Найбільша частка Карпатських гір (53 %) знаходиться у Румунії. Відповідно, країна володіє великою кількістю об'єктів для геотуризму. Передусім це Трансільванські Альпи – гірський регіон, другий за висотою у ланцюзі Карпат після Татр, налічує 13 вершин, що перевищують 2 500 м. Гора Молдовяну (рум. Moldoveanu) – гірська вершина у Південних Карпатах, у горах Феґераш, найвища точка Румунії (2 544 м). Найглибший каньйон Румунії – “Біказ”, простягається уздовж стрімкої гірської річки в оточенні високих стрімких гір. “Червоне озеро” – природне озеро на північному сході Румунії, в Східних Карпатах, поруч з ущелиною Біказ; утворилося 1837 р. в результаті сильних зливових дощів і потужного обвалу скель, які перекрили гірську річку, формуючи дамбу. Національний парк Ретезат відомий за величезною кількістю льодовикових озер. Їх понад 80, у тому числі найбільше льодовикове озеро Румунії – Bucea (на висоті близько 2 040 м, що займає 8,8 га) та найглибше – Zanoaga (29 м) і багато інших цікавих геологічних об'єктів.

Застосування сучасних принципів сталого розвитку туризму, сприяло появі екотуризму як окремої форми туризму, спрямованої на збереження цілісності

ландшафтів природних ресурсів, екологічного біорізноманіття відповідно до вимог окремих туристичних сегментів. У Румунії термін геотуризм малопоширений і завжди вживається як екотуризм. Незважаючи на великий потенціал геологічних пам'яток, геотуризм є все ще доволі вузьким сегментом туристичного ринку Румунії. Національна стратегія розвитку туризму Румунії на 2023–2035 р. планує вирішити ці проблеми (Національна..., 2023).

Другою великою за площею країною Карпатського регіону є Словаччина, де гори Карпати займають 17 % від своєї загальної площі. Словаччина – країна неймовірних природних контрастів: гірські масиви Високих Татр (Герлаховський Штит, 2655 м) та Низьких Татр (вершина Дамбер, 2045 м), кратери згаслих вулканів, незвичайної краси підземні печери, водоспади та термальні джерела. Словаччина має 9 природних національних парків які знаходяться у Карпатах (Карпати..., 2025).

Унікальними вважаються печери Словаччини. Станом на 2009 р. дванадцять печер національного парку Словацький Карст є відкритими для відвідувачів. Найвідоміші з них – Доміца, Ясовська печера, Охтинська арагонітова та Гомбасецька печери. Красногорську печеру можна оглянути тільки у супроводі спелеолога. Тут знаходиться травертинова колона заввишки 32,6 м, найбільша у світі зпоміж подібних утворень, яку внесено до Книгу рекордів Гіннеса (Карпати..., 2025).

Країна має понад 200 туристичних центрів, що охоплюють всю територію Словаччини. Для геотуризму створена мережа геопарків Словацької Республіки. Геопарк – це територія з визначною геологічною спадщиною і розробленою програмою (стратегією) сталого розвитку (UNESCO..., 1999). Крім потенціалу для наукових досліджень, зосереджених на екологічній сфері (включаючи освіту), геопарк також важливий для місцевого економічного розвитку, оскільки він сприяє збільшенню зайнятості, а також новій економічній діяльності регіону. Визначена у такий спосіб стратегія стає безпосереднім інструментом для зародження широкого спектра видів діяльності, які зараз прийняті під терміном геотуризм, що представляє нову форму культурно-екологічного туризму.

Геотуризм у Словаччині розвивається швидкими темпами, і для забезпечення супровідними фахівцями цього виду туризму окремі університети почали готувати фахівців зазначеної галузі. Зокрема, Технічний університет у місті Кошицях залучає студентів до освітньої програми “Геотуризм” (Навчальна..., 2025). Випускники можуть знайти роботу у геотуризмі, а також в інших сферах національної економіки.

Однією з країн Карпатського регіону, де, на нашу думку, найбільше розвинений геотуризм, є Польща. Це засвідчує багато публікацій і видань різних буклетів, брошур, карт, спрямованих на геотуристичні об'єкти. Одним із найоб'ємніших і найінформативніших видань для геотуризму є “Каталог геотуристичних об'єктів” (Katalog obiektów geoturystycznych) підготовлений на вимогу Міністра екології за сприянням Національного фонду охорони навколишнього природного середовища та водного господарства (Katalog..., 2012).

Приблизно 10 % площі Карпат знаходиться на півдні Польщі і простягається уздовж словацького кордону та адміністративно належить переважно до двох воєводств – Малопольського і Підкарпатського. У каталозі геотуристичних об'єктів у Малопольському воєводстві детально описано про 38, у

Підкарпатському – 12 унікальних DESTINATION. Весь перелік геотуристичних об'єктів Польщі у зазначеному каталозі становить близько 160 позицій. Характеристики кожного об'єкта містять: адміністративне розташування, розміщення об'єкта в межах регіонів, географічні та геологічні одиниці; опис об'єкта, у тім числі його генезис і геологічну історію, геологічні та туристичні пам'ятки в околицях об'єкта. Кожен об'єкт проілюстровано кількома фотографіями (Katalog..., 2012).

Найкращим місцем для геотуризму, безперечно, є Татранський національний парк. Це гірський парк із багатим ландшафтом та геологічними цінностями. Татри, як єдиний гірський хребет альпійського типу в Польщі, безсумнівно, є одним із найбільших геологічних пам'яток країни. Найвища точка в польських Карпатах – г. Риси висотою 2 499 м, яка є піком у Високих Татрах. Західну частину Карпат у Польщі поділяють на Татри та Бескиди. У серці польської частини Високих Татр, безперечно, розкинулась одна з найкрасивіших долин п'яти польських ставів – чудовий приклад гірської долини з льодовиковим рельєфом. У ньому є кілька чітко виразних форм, які здебільшого слугують результатом плейстоценової діяльності. Льодовики різної величини та походження: льодовикові цирки, моренні вали, озера, які називають ставами. Кількість і різноманітність льодовикових форм у Долині п'яти польських ставів доволі велика, і зосереджені вони на порівняно невеликій території. Тож одна з причин його привабливості – туристичне місце цієї долини.

У Польщі геотуризм, як і раніше, вважають нішевою формою туризму. Це пов'язано, зокрема, з його порівняно нещодавною сформованістю та малою пізнаваністю серед туристів. Його варто особливо заохочувати в районах, де стійкий туризм повинен бути головною формою туризму. Геотуризм може бути противагою і доповненням до загально відомого екотуризму.

У Польщі працює державна і громадська підтримка у розвитку геотуризму. Багато вищих навчальних закладів готує спеціалістів для провадження такого виду діяльності. Одним із найперших вузів, що відкрив спеціальність “Геотуризм і ревіталізація”, є Вроцлавська Політехніка. Фахівці вміють організовувати геотуристичні маршрути, керувати геологічними і туристичними базами даних, а також планувати та керувати геотуристичними проектами (Геотуризм і ревіталізація ..., 2025).

На території Угорщини розташована лише незначна частина Карпатської гірської системи. На півночі країни Угорські Карпати займають 12 тис. км² площі. Вони охоплюють цікаві у біогеографічному розумінні гірські масиви – Матру, Бюкк, Бержень та інші (Стойко, 1991). Геотуризм в Угорських Карпатах базується на вапнякових порожнинах, де виникли обширні системи печер, розташовані на різних глибинних рівнях. Найбільша печера Агтелек, якій в Угорщині за розмірами немає рівних. Однак багатством сталактитових форм відзначаються й інші цікаві печери, зокрема лілофюредська сталактитова печера Іштвана. Неподалік від входу в печери Селета, Кечкелюк, Бюдешрешт, Шубалюк та інші виявлено археологічні та палеонтологічні знахідки: тут викопані рештки неандертальської людини та її “сучасників” – печерного ведмеда, шаблезубого тигра, мамонта й інших тварин (Стойко, 1991).

Оскільки 10 % площі Карпат знаходиться у нашій державі, то Україна також належить до Карпатського регіону. Останнім часом роль геотуризм у туристичній індустрії Карпатського регіону починає зростати.

Питання створення геопарків в Україні уже активно обговорюють у наукових колах і природоохоронних організаціях. З'являються наукові публікації щодо створення національних геопарків у Карпатському регіоні.

Сьогодні в Україні питаннями геотуризму у Карпатському регіоні займаються відомі українські науковці з Львівського національного університету імені Івана Франка, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і багатьох інших наукових установ. Ними підготовлено методичні засади типізації перспективних геотуристичних об'єктів і територій (наприкладі Західної України) (Зінько та ін., 2020). Розроблено мережу геопарків в Україні (Кравчук та ін., 2013). Підготовлено геологічний путівник по Івано-Франківській області (Мончак та ін., 2010) та геологічний путівник по Закарпатській області (Мончак та ін., 2021), геологічні пам'ятки України (Безвинний та ін., 2006), геотуристичний путівник по шляху "Гео-Карпати" Кросно – Борислав – Яремче (Бубняк та ін., 2013) і багато інших.

На основі такого наукового доробку Ю. Зінько зазначає, що для території Західної України важливо здійснити інвентаризацію (каталогізацію) реальних і потенційних геотуристичних ресурсів. Подальші дослідження геотуризму в регіоні необхідно поєднувати з розробкою програм і концептуальних засад у взаємодії з формуванням інноваційних форм геотуристичних дестинацій – геопарків і тематичних парків, пов'язаних з історією розвитку Землі (Зінько, 2022).

Геотуристична освоєність природно-географічних підобластей Українських Карпат станом на сьогодні доволі відрізняється. Багато геологічних об'єктів зосереджено у Зовнішньофлішевих Карпатах, геотуристична освоєність яких доволі висока. Найпопулярнішими об'єктами є гора Парашка, Скелі Довбуша та Урицькі скелі. У Покутсько-Буковинських Карпатах доволі поширені скельні останці: Протяті камені, Писаний Камінь, скелі Кінашки, скелі Сокільського і Терношори (Гілецький, 2014). Полонинсько-Чорногірська область у межах території Українських Карпат відзначається найбільшою геотуристичною освоєністю (Гілецький, 2014). Значної популярності в геотуризмі набирає упродовж останнього десятиріччя область Мармароського кристалічного масиву, здебільшого маршрути якого ведуть на Піп Іван Мармароський, а також Межипотоки, Петрос Мармароський (Гілецький, 2014).

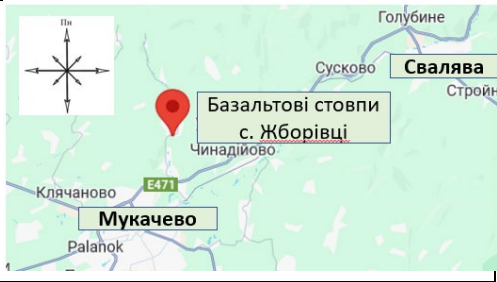
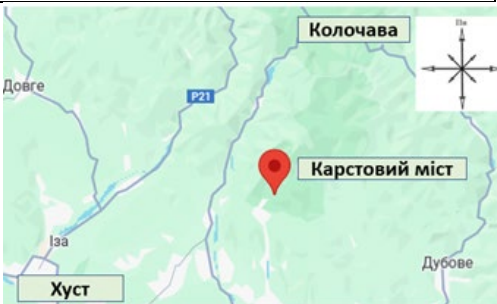
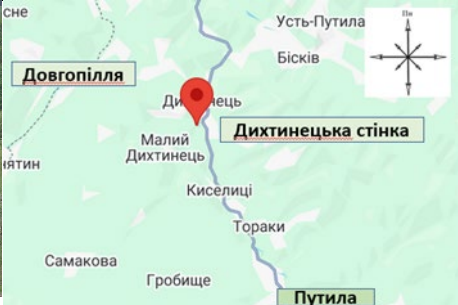
Як зазначає Ю. Зінько, існують можливості перетворення низки геотуристичних об'єктів та територій у геотуристичні атракції міжнародного рівня шляхом розроблення відповідних науково-проектних розробок та проведення організаційно-маркетингових заходів. На порядку денному в цьому регіоні зі значним геотуристичним потенціалом постало питання активної популяризації геоспадщини та її використання завдяки створенню мережі геотуристичних шляхів, створення геоосвітніх центрів і модернізації існуючих геологічних музеїв та експозицій у краєзнавчих і природничих музеях (Зінько, 2022).

В Україні спостерігається позитивна тенденція щодо популяризації і практичного використання геотуристичних об'єктів. Зокрема, вже не потребують особливої реклами відомі геологічні, геоморфологічні і гідрологічні ресурси, такі

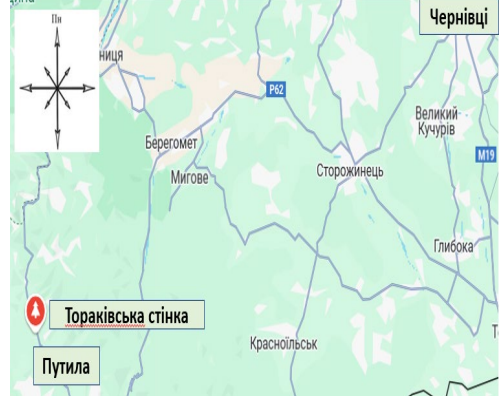
як “Урицькі скелі”, “Скелі Довбуша”, водоспади Шипіт, Женецький Гук, Кам’янка, вершини Чорногірського і Свидовецького хребтів та інші. Проте існує низка ще не надто відомих геотуристичних об’єктів, на які ми хотіли б звернути увагу туроператорів і турагентів у плануванні екскурсій (табл.1).

Таблиця 1. Маловідомі геотуристичні об’єкти Українських Карпат

Table 1. Little-Known Geotourism Sites of the Ukrainian Carpathians

Фото 1	Місцезнаходження об’єкта 2
Базальтові стовпи	
	
Унікальний витвір природи, що з’явився після виверження вулкана у Вулканічних Карпатах на Закарпатті. Це полігональні колони (стовпи) які налічують від 4 – 8 граней (класичні мають по 6 сторін). Село Жабівці, Мукачівський район.	
Карстовий міст	
	
Об’єкти неживої природи в Угольському масиві Хустського району Закарпатської області. Екзотичні вапнякові скелі (висота до 70 м) юрського періоду – карстові порожнини в околицях Великої та Малої Угольки	
Дихтинецька стінка	
	
Геологічна пам’ятка природи місцевого значення, розташована на південній околиці села Дихтинець у межах Путильського району Чернівецької області, Утворилась на лівому березі річки Путилки в результаті водної ерозії. Висота урвища 20 м, довжина – 100 м	

Закінчення табл. 1

1	2
Тораківська стінка	
	
Геологічна пам'ятка природи, розташована поблизу західної околиці села Тораки в межах Путильського району Чернівецької області. Скельне відслонення флішового типу заввишки до 30 м на лівому березі річки Путилки в результаті водної ерозії	
Вулкан Старуня	
	
Геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення в Україні. Розташована неподалік в Богородчанському районі Івано-Франківської області, біля південної околиці села Старуні. Грязьовий вулкан “Старуня” являє собою дуже пологий глинистий конус діаметром 20 м і заввишки до 1,5 м з невеликим жерлом діаметром 0,3 м, через яке час від часу виділяються глина, розсіл і бульбашки газу	

У таблиці 1 наведено лише незначний перелік маловідомих у туристичних колах геотуристичних об'єктів, при використанні яких можна розширити географію геотуризму в Українських Карпатах.

Незначні території Карпат ще знаходяться у Чехії (3 % площі гір), Австрії (1 %), Сербії (2 %) (див. рис. 1) (Кагало, 2012). Як і в інших країнах Карпатського регіону, геологічні об'єкти використовують для геотуризму. Проте у цих країнах станом на сьогодні не виявлено масштабних геотуристичних дестинацій.

Висновки. Карпатський регіон, що охоплює території кількох центрально- та східноєвропейських країн, володіє значним природним, геологічним та культурним потенціалом для розвитку геотуризму. Геотуризм у цьому регіоні – важлива складова сталого розвитку, що може сприяти не лише економічному зростанню місцевих громад, а й збереженню унікальної геологічної спадщини та підвищенню екологічної та освітньої свідомості туристів і населення.

Аналіз сучасного стану і тенденцій розвитку геотуризму в країнах Карпатського регіону засвідчив: хоча геотуризм у більшості країн перебуває на початкових чи середніх етапах становлення, існує чітка тенденція до розширення його ролі в туристичній індустрії. Особливо помітними є тенденції розвитку геотуристичних дестинацій у Польщі, Словаччині та Україні, де створюють мережі геопарків, проводять наукові дослідження, готують спеціалістів та реалізують міжнародні проекти транскордонного співробітництва.

Україна має значний потенціал для розвитку геотуризму в межах своїх Карпатських територій, проте потребує подальшої інвентаризації геологічних ресурсів, створення сучасної туристичної інфраструктури та популяризації геотуризму на національному й міжнародному рівнях. Найактуальнішим сьогодні є формування мережі геопарків, розвиток освітніх програм та активна участь місцевих громад у геотуристичній діяльності.

Отже, стратегічні напрями розвитку геотуризму у Карпатах необхідно зосереджувати на інтеграції ресурсів країн регіону, створенні спільних транскордонних маршрутів, інноваційному підході до управління туристичними об'єктами та активній участі наукової спільноти. Це сприятиме не лише збереженню унікальної геологічної спадщини Карпат, а й підвищенню привабливості регіону для різноманітних категорій туристів, залученню інвестицій та сталому соціально-економічному розвитку гірських територій.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Бортник С., Стецюк В. Методологічні засади поняття геотуризму // Геотуризм: практика і досвід : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (26–28 квітня 2018, Львів). Львів : Каменяр, 2018. С. 7–10.
- Геологічні пам'ятки України : У 4 т. / В. П. Безвинний, С. В. Білецький, О. Б. Боборов та ін.; [за ред. В. І. Калініна, Д. С. Гурського, І. В. Антаковой]. Київ : ДІА, 2006. Т. 1. 320 с.; Т. 2. 320 с.
- Геотуристичний путівник по шляху “Гео-Карпати” Кросно – Борислав – Яремче : монографія / [за ред. І.М. Бубняка і А. Т. Солецького]. Кросно : Державна вища професійна школа імені Станіслава Пігоня в Кросно, 2013. 144 с.
- Гео-Карпати – Створення польсько-українського туристичного шляху (2012–2014). Дата оновлення: 23.03.2025. URL: <https://nvd-nanu.org.ua/e14c9b31-6b9c-ac84-6ac8-02e151fb7609/>
- Геотуристична освоєність природно-географічних підобластей Українських Карпат. Гілецький Й. Р. Дата оновлення: 12.04.2025. URL: http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/9307/1/161_2014_Geocarpathians_geoturysm.pdf
- Геотуризм і ревіталізація. Вроцлавська Політехніка. Дата оновлення: 21.03.2025. URL: <https://up-study.ua/uk/universities/vroslav-vroslavska-politekhnik-politechnika-wroclawska/specialities/geoturizm-i-revitalizaciia>

- Зінько Ю., Гнатюк Р., Шевчук О., Іваник М. Методичні засади типізації перспективних геотуристичних об'єктів і територій (на прикладі Західної України) // Геотуризм: практика і досвід : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конфер. (22–24 жовтня 2020, Львів). Львів : Каменяр, 2020. С. 17–22.
- Зінько Ю. Реальні і потенційні геотуристичні ресурси Заходу України // Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій : збірник наукових праць. 2022. Вип. 1 (14), С. 203–238.
- Кагало О. О. Енциклопедія сучасної України. Карпати. 2012. (Карпатські гори). Дата оновлення: 4.04.2025. URL: <https://esu.com.ua/article-9920>
- Карпати. INFO Словаччина. Дата оновлення: 20.03.2025. URL: <https://www.karpaty.info/ua/sk/>
- Кравчук Я., Зінько Ю., Брусак В., Благодир С., Шевчук О. Мережа геопарків в Україні: головні засади формування // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. геогр. Вип. 43. Ч. 1. 2013, С. 179–184.
- Картографічні матеріали. Google Планета Земля. 2024. Дата оновлення: 24.02. 2025. URL: <https://earth.google.com/web>
- Марамуреш Румунії (2007–2009). Дата оновлення: 22.02.2025. URL: <https://www.mvk.if.ua/news/1994>
- Лукач М., Штрба Л. Геопарки та геотуризм у державній політиці розвитку туризму Словаччини. 2021, S. 26–35. Дата оновлення: 06.03.2025. URL: https://sekarl.euba.sk/ar-leu/sk/detail-eu_un_cat-0277744-Geoparky-a-geoturizmus-v-statnej-politike-rozvoja-cestovneho-ruchu-na-Slovensku/
- Мережа природних маршрутів в Східних Карпатах (2012–2014). Дата оновлення: 24.03. 2025. URL: <https://csbi.com.ua/bez-kordoniv-merezha-pryrodnyh-marshrutiv-v-shidnyh-karpatah/>
- Мончак Л. С., Стельмах О. Р., Хомин В. Р. Геологічний путівник по Івано-Франківській області. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 240 с.
- Мончак Л. С., Хомин В. Р., Мончак Ю. Л., Локтев А. В. Геологічний путівник по Закарпатській області. Ужгород : Карпати, 2021. 136 с.
- Національна стратегія розвитку туризму Румунії на 2023-2035. Дата оновлення: 10.04.2025. URL: <https://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2022/11/SNRDT-actualizat-var-pt-HG-2023-2035.pdf>
- Навчальна програма – спеціальність: Геотуризм. 2025. Дата оновлення: 14.03.2025. URL: <https://www.budsk.org/navchalni-propoziciyi/%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>
- Стойко С., Гадач Е., Шимон Т., Михалик С. Заповідні екосистеми Карпат. 1991. Дата оновлення: 08.02.2025. URL: https://tourlib.net/books_green/stojko43.htm
- Katalog obiektów geoturystycznych. Дата оновлення: 12.04.2025. URL: http://www.kgos.agh.edu.pl/download/Katalog_Objekow_Geoturystycznych_2012.pdf
- UNESCO Geoparks Programme – a new initiative to promote a global network of geoparks safeguarding and developing selected areas having significant geological features // Hundred and fifty-sixth Session. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: Executive Board. Paris, 1999. S. 1–4.

REFERENCES

- Bortnyk S., Stetsiuk V. Metodolohichni zasady poniattia heoturizmu. Heoturizm: praktyka i dosvid. Materialy III mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. (26-28 kvitnia 2018, Lviv). – Lviv: Kameniar, 2018. S. 7–10. (In Ukrainian).
- Neolohichni pamiatky Ukrainy : U 4 t. / V. P. Bezvynnyi, S. V. Biletskyi, O. B. Boborov ta in.; [za red. V. I. Kalinina, D. S. Hurskoho, I. V. Antakovoii]. Kyiv : DIA, 2006. T. 1. 320 s.; T. 2. 320 s.

- Heoturystychnyi putivnyk po shliakhu “Heo-Karpaty” Krosno – Boryslav – Yaremche : Monohrafiia / [za red. I.M. Bubniaka i A.T. Solietskoho]. Krosno : Derzhavna Vyscha Profesiina Shkola imeni Stanislava Pihonia v Krosno, 2013. 144 s. (In Ukrainian).
- Heo-Karpaty – Stvorennia polsko-ukrainskoho turystychnoho shliakhu. (2012–2014). Data onovlennia: 23.03.2025. URL: <https://nvd-nanu.org.ua/e14c9b31-6b9c-ac84-6ac8-02e151fb7609/>
- Heoturystychna osvoinist pryrodno-heohrafichnykh pidoblastei Ukrainskykh Karpat. Hiletskyi Y.R. Data onovlennia: 12.04.2025. URL: http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/9307/1/161_2014_Geocarpethians_geoturysm.pdf
- Heoturyzm i revitalizatsiia. Vroslavska Politehnika. Data onovlennia: 21.03.2025. URL: <https://up-study.ua/uk/universities/vroslav-vroslavska-politehnika-politehnika-wroclawska/specialities/geoturizm-i-revitalizaciia>
- Zinko Yu., Hnatiuk R., Shevchuk O., Ivanyk M. Metodychni zasady typizatsii perspektyvnykh heoturystychnykh obektiv i terytorii (na prykladi Zakhidnoi Ukrainy). Heoturyzm: praktyka i dosvid. Materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konfer. (22–24 zhovtnia 2020, Lviv). Lviv : Kameniar, 2020. C. 17–22. (In Ukrainian).
- Zinko Yu. Realni i potentsiini heoturystychni resursy Zakhodu Ukrainy. Problemy heomorfolohii i paleoheohrafii Ukrainskykh Karpat i prylyhlykh terytorii. Zbirnyk naukovykh prats. 2022. Vyp. 1 (14), S. 203–238. (In Ukrainian).
- Kahalo O.O. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. Karpaty. 2012. (Karpatski hory). Data onovlennia: 4.04.2025. URL: <https://esu.com.ua/article-9920>
- Karpaty. INFO Slovachchyna. Data onovlennia: 20.03.2025. URL: <https://www.karpaty.info/ua/sk/>
- Kravchuk Ya., Zinko Yu., Brusak V., Blahodyr S., Shevchuk O. Merezha heoparkiv v Ukraini: holovni zasady formuvannia. Visn. Lviv. un-tu. Ser. heohr. 2013. Vyp. 43. Ch. 1. S. 179–184. (In Ukrainian).
- Kartohrafichni materialy. Google Planeta Zemlia. 2024. Data onovlennia: 24.02. 2025. URL: <https://earth.google.com/web>
- Maramuresh Rumunii (2007–2009). Data onovlennia: 22.02.2025. URL: <https://www.mvk.if.ua/news/1994>
- Marian Lukach, Liubomyr Shtrba. Heoparky ta heoturyzm u derzhavnii politytsi rozvytku turyzmu Slovachchyny. (2021), s. 26-35. Data onovlennia: 06.03.2025. URL: https://sekarl.euba.sk/ar-leu/sk/detail-eu_un_cat-0277744-Geoparky-a-geoturizmus-v-statnej-politike-rozvoja-cestovneho-ruchu-na-Slovensku/
- Merezha pryrodnykh marshrutiv v Skhidnykh Karpatakh (2012–2014). Data onovlennia: 24.03. 2025. URL: <https://csbi.com.ua/bez-kordoniv-merezha-pryrodnyh-marshrutiv-v-shidnyh-karpatah/>
- Monchak L. S., Stelmakh O. R. , Khomyn V. R. Heolohichni putivnyk po Ivano-Frankivskii oblasti. Ivano-Frankivsk : Lileia-NV, 2010. 240 s. (In Ukrainian).
- Monchak L. S., Khomyn V. R., Monchak Yu. L., Loktiev A. V. Heolohichni putivnyk po Zakarpatskii oblasti. Uzhhorod : “Karpaty”, 2021. 136 s. (In Ukrainian).
- Natsionalna stratehiia rozvytku turyzmu Rumunii na 2023-2035. Data onovlennia: 10.04.2025. URL: <https://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2022/11/SNRDT-actualizat-var-pt-HG-2023-2035.pdf>
- Navchalna prohrama – spetsialnist: Heoturyzm. 2025. Data onovlennia: 14.03.2025. URL: <https://www.budsk.org/navchalni-propoziciyi/%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>
- Stoiko S., Hadach E., Shymon T., Mykhalyk S. Zapovidni ekosystemy Karpat. 1991. Data onovlennia: 08.02.2025. URL: https://tourlib.net/books_green/stojko43.htm
- Katalog obiektów geoturystycznych. Data onovlennia: 12.04.2025. URL: http://www.kgos.agh.edu.pl/download/Katalog_Objekow_Geoturystycznych_2012.pdf
- UNESCO Geoparks Programme – a new initiative to promote a global network of geoparks safeguarding and developing selected areas having significant geological features // Hundred and fifty-sixth Session. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: Executive Board. Paris, 1999. S. 1–4.